

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-155>

УДК 336.1

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

FINANCIAL ASPECTS OF PRESCHOOL EDUCATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

Моренко Анна Костянтинівна

аспірантка,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2435-3406>**Morenko Anna**

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

В статті аналізуються питання фінансового забезпечення розвитку дошкільної освіти в Україні. Акцентовано, що сучасна дошкільна освіта формує базис для розвитку дитини, формує умови для її подальшого навчання в школі. Окрім того, якісна дошкільна освіта багато в чому формує траєкторію життя людини. Компаративний аналіз праць провідних вчених засвідчив існування багатьох проблем у фінансуванні дошкільної освіти в Україні. Наголошується, що дефіцит фінансових ресурсів – це не тільки наслідки фінансової політики і умов воєнного стану, але й вираження проблем, що існують у цій сфері. Ключовими факторами, що визначили стан фінансування дошкільної освіти у XXI столітті, стали повномасштабне вторгнення та адміністративна реформа. Органи місцевого самоврядування суттєво наростили свій фінансовий потенціал, проте це не говорить про ефективність використання ресурсів. Вимушена міграція, тимчасова окупація частини територій, зниження фінансових можливостей територіальних громад змушують змінювати підходи до фінансування дошкільної освіти.

Ключові слова: освіта, дошкільна освіта, фінансування дошкільної освіти, бюджет, фінансове забезпечення, бюджетні видатки, кошторисне фінансування.

The article examines issues related to the financial support of preschool education development in Ukraine. It emphasizes that modern preschool education lays the foundation for a child's development and prepares them for further schooling. Moreover, high-quality preschool education largely shapes a person's life trajectory. A comparative analysis of the works of leading scholars has revealed numerous problems in the financing of preschool education in Ukraine. It is stressed that the shortage of financial resources is not only a consequence of financial policy under martial law but also a reflection of problems in this field. A particularly acute issue concerns the remuneration of teachers working in preschool education institutions. As a result, there is a shortage of qualified staff in state- and municipally owned preschool institutions. At the same time, this problem is absent in privately owned preschool institutions. The key factors that have determined the state of preschool education financing in the 21st century are the full-scale invasion and the administrative reform. Local self-government bodies have significantly increased their financial capacity; however, this does not necessarily indicate efficient resource use. It is obvious that since February 2022, preschool education in Ukraine has faced fundamentally new challenges. Forced migration, the temporary occupation of part of the territories, and the reduced financial capacity of territorial communities require changes in approaches to financing preschool education. These transformations should, first and foremost, be based on the concept of child-centeredness. Adequate funding is essential for ensuring high-quality education. Insufficient funding leads to a decline in the quality of educational services, deterioration of the material and technical base, and reduced staff motivation. Reforms aimed at increasing the transparency and efficiency of the allocation of financial resources can significantly improve the situation. It is also important to consider the economic, social, and political factors that affect the financing of preschool education. It is recommended to use analytical tools to assess the quantitative and qualitative outcomes of financing preschool education institutions.

Keywords: education, preschool education, financing of preschool education, budget, financial support, budget expenditures, line-item financing.

Постановка проблеми. В умовах повномасштабного вторгнення відбувся очевидний перерозподіл фінансових ресурсів на користь сектору національної безпеки та оборони. Зрозуміло, що інші напрямки витрат відійшли на другий план. З іншого боку, навіть у таких складних умовах не варто забувати про роль освіти, як консолідуючого суспільного чинника. Освіта, як один із визначальних складників виховання молоді, навіть зараз має займати одне із визначальних місць в суспільних пріоритетах. А дошкільна освіта є базисом сучасного освітнього процесу. В той же час, таке місце освіти має бути підкріплене відповідним фінансовим забезпеченням. Поряд з цим, навіть до лютого 2022 року у цій царині існували численні проблеми – дефіцит ресурсів, їх неефективне використання, регіональні дисбаланси. Всі ці проблеми вимагають належної оцінки та вивчення. Очевидно, що в умовах війни їх кількість тільки зростає, що і визначає актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку дошкільної освіти, в тому числі – її фінансового забезпечення аналізувалася в роботах багатьох вітчизняних вчених. Абсолютна більшість науковців підкреслюють як її роль та місце в суспільних пріоритетах, так і численні проблеми у фінансуванні.

Так, в одній із наукових праць підкреслюється, що ранній розвиток і дошкільна підготовка є фундаментальними для підтримки стійкого прогресу суспільства та гарантування рівних можливостей для кожної дитини. Якість ранньої освіти, як відображення рівня знань та кваліфікації освітніх працівників, є передумовою майбутніх успіхів дітей та благополуччя їх сімей [1].

Цікавим та результативним з точки зору результатів видається дослідження М. Мельник та І. Лещух, які проаналізували основні тенденції розвитку та бюджетного забезпечення дошкільної освіти у містах обласного значення Львівської області та виявили прямий зв'язок між ключовими показниками розвитку та обсягами й ефективністю бюджетного фінансування [2].

В свою чергу, в дослідженні Я. Бучковської розглянуті підходи до поліпшення організації дошкільної освіти, висвітлені ключові особливості, які є значущими для розробки теоретичних засад ефективного фінансування цього сектору [3].

Питання управління системою дошкільної освіти, досліджене А. Пилипчуком, розширено розкриває підпорядкованість і механізм

управління дошкільними навчальними закладами, їх фінансування та звітність в період до бюджетної реформи 2010 року [4]. Зрозуміло, що з часу написання цієї наукової праці відбулися суттєві зміни, разом з тим, окремі з виділених проблем залишаються актуальними навіть зараз.

В дослідженні А. Горського, О. Буданової та ін. також підтверджуються проблеми командно-адміністративного стилю, автоматизації управління, формальності виконання рішень та переважання вертикальної системи управління, притаманні періоду початку реформи освіти і впровадження процесів децентралізації [5].

Нагальною є праця О. Західної та П. Дарчук, в якій досліджено сучасний стан фінансування дошкільної освіти в Україні у воєнний час, визначено основні причини недостатності фінансових ресурсів. Зауважено, що наслідками такої ситуації є недостатній розвиток дошкільних закладів, обмежений доступ до якісної підготовки до школи та патріотичного виховання [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, актуальний стан дошкільної освіти в Україні потребує переосмислення, зважаючи на і на вплив повномасштабного вторгнення, і на численні дисбаланси на рівні публічних фінансів.

Формулювання завдання дослідження. Мета статті – детермінувати фінансові координати розвитку дошкільної освіти в Україні на сучасному етапі розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Заклади дошкільного виховання відіграють важливу роль у формуванні основ дитячого розвитку та соціалізації. Їх організаційно-економічна характеристика є ключовою для розуміння функціонування системи фінансування дошкільних навчальних закладів в Україні. Перед початком повномасштабного вторгнення провідні вітчизняні вчені відзначали загрозливі демографічні тенденції. Відбувалося істотне (більш як удвічі) зменшення та лише часткове відновлення народжуваності дітей за роки незалежності (793 тис. дітей в 1986 р., 376 тис. – у 2001 р., близько 300 тис. – останніми роками) [7]. Загальне скорочення населення України, міграція після початку повномасштабного вторгнення обумовили зменшення чисельності закладів освіти, і, зокрема, закладів дошкільної освіти.

Прослідковується хвилеподібність в зміні чисельності дошкільних навчальних закладів незалежно від зменшення чисельності насе-

лення в країні. Так, в період з 1991 року до 2010 року відбувається критичне зменшення кількості закладів дошкільної освіти (з 24,4 тис. до 15,5 тис) у зв'язку з низьким рівнем життя населення, падінням фінансування, закриттям галузевих закладів дошкільної освіти та нецільовим використанням балансових приміщень [8].

Згодом, в 2011-2017 роках, за даними статистики відбувається спроба стабілізації чисельності закладів і забезпеченості дітей місцями в них за рахунок передачі дошкільних закладів на баланс місцевим бюджетам, організації приватних дошкільних навчальних закладів (14,9 – 15,5 тис. закладів). З 2018 року спостерігається відносна стабілізація та, навіть, збільшення чисельності закладів дошкільної освіти, кількість яких з 2022 року стрімко зменшується в результаті тимчасової окупації та руйнувань спричинених повномасштабним вторгненням. У 2023 році кількість закладів дошкільної освіти трохи перевищила 10 тис. од.

Зменшення чисельності закладів освіти і, зокрема, дошкільних навчальних закладів, обернено пропорційно відобразилось на видатках зведеного бюджету України. у 1996 році видатки на освіту становили майже 5% від ВВП країни, а до 2010 року цей показник зріс до 7%. Водночас, у 1999 році спостерігалось найменше фінансування освітньої сфери, що, ймовірно, було обумовлено наслідками світової фінансової кризи. Проте, попри серйозні виклики, такі як повномасштабне вторгнення, зростаючі потреби оборонного сектору, пандемію COVID-19 та нестабільність у світовій економіці, можна відзначити тенденцію до поступового збільшення частки витрат на освіту в період з 2015 по 2024 рр. в Україні [9].

Втім, нарощування частки витрат на освіту не заперечує того факту, як говориться в окремих дослідженнях, що однією з основних проблем дошкільної освіти в Україні є складність та багаторівневість управлінської структури, що може ускладнювати адаптацію до потреб вихованців та їх батьків, а також ефективно управління ресурсами та якістю освітніх послуг [4]. Недосконалість організації системи управління дошкільною освітою на початку децентралізації полягала, в основному, у неузгодженості компетенцій органів управління освітою.

Стиль командно-адміністративного управління, виявляється в тому, що, незважаючи на офіційно проголошену політику демократиза-

ції освіти та забезпечення певної міри самостійності на всіх рівнях освітньої структури, включно з окремими дошкільними закладами, на практиці верхні ланки системи обмежують нижчі ланки в праві на самостійне ухвалення управлінських рішень та будь-якій формі автономії.

Акцент на організаційних аспектах діяльності системи часто переважає над змістовними аспектами, ігноруючи потреби та інтереси дітей. Це підкреслює пріоритет централізації системи управління. Управлінська система (система адміністративної підпорядкованості) також часто демонструє свою недієздатність при виникненні складних ситуацій, а взаємодія всередині системи, яка відбувається здебільшого по вертикалі, не сприяє розвитку горизонтальних зв'язків та взаєморозумінню між різними рівнями. Змінене повномасштабним вторгненням на територію України сьогодні потребує внесення коректив та універсалізації схеми управління дошкільною освітою в Україні. Повноваження органів управління освітою та навчальних закладів у бюджетному процесі зазнали змін у контексті правового режиму воєнного стану.

Фінансування закладів дошкільної освіти, які можуть мати різні форми власності (відомчі, комунальні, приватні тощо) здійснюється, відповідно, з різних джерел. Ці джерела включають, але не обмежуються, ресурсами засновників, коштами державного та місцевих бюджетів, внесками батьків або осіб, які їх замінюють, а також добровільними пожертвуваннями та цільовими внесками від фізичних і юридичних осіб. Інші джерела фінансування також можуть бути використані, якщо вони не заборонені чинним законодавством. Тренди в бюджетному фінансуванні мають безпосередній вплив на доступність та кількість дошкільної освіти. Ефективне розподілення обмежених ресурсів є ключовим для забезпечення, де кожна дитина має доступ до якісної дошкільної освіти, що підкреслює важливість стратегічного планування та управління в цій сфері.

Розподіл витрат на дошкільну освіту за відповідними організаціями організаціями (фінансовими агентами) та провайдерами (постачальниками послуг) також представляє значний інтерес. Тенденції фінансування дошкільної освіти в Україні свідчать про зростання ролі державного сектору та місцевих органів влади. При цьому відсоток видатків з цих джерел стабільно зростає до 98 %. Це свідчить про підвищення ролі місцевого самоврядування у фінансуванні дошкільної

освіти, що узгоджується з акцентом освітньої політики на освітні послуги від держави. Загалом це вказує на консолідацію фінансування дошкільної освіти під державним контролем, потенційно відображаючи ширшу освітню політику та/або економічні умови, що впливають на фінансову спроможність домогосподарств в умовах війни.

Розподіл витрат на дошкільну освіту за провайдером (постачальниками послуг) також доволі різноманітний. Значна частина бюджету закладів дошкільної освіти спрямовується безпосередньо на освітні послуги, які стабільно становлять найбільшу категорію витрат (до 80 %). Другорядна діяльність, медичні та адміністративні послуги, хоча і значно поступаються освітній діяльності, є достатньо вагомими напрямками витрат. Потрібно відмітити, що у 2021 році відбулося значне збільшення витрат на освітні послуги, а у 2022 та 2023 роках – зменшення, що може бути пов'язане з економічними наслідками повномасштабного воєнного вторгнення на територію України.

Представляє науковий інтерес і ситуація з фінансуванням дошкільної освіти у місті Києві. В столиці фінансування дошкільної освіти проводиться за міською цільовою програмою «Освіта Києва». Щорічно близько третини міського бюджету виділяється на потреби освіти. Виділення ресурсів на програму «Дошкільна освіта» в рамках ширшої ініціативи показує тенденцію до зростання загального обсягу фінансування з 2019 по 2024 роки, що свідчить про прагнення до покращення освіти дітей раннього віку в місті [10]. Потрібно зауважити, що у фінансуванні програми відсутні асигнування Державного бюджету й основну частину фінансування забезпечує міський бюджет. Видаткам на дошкільну освіту на дитину в місяць, як одному з основних показників ефективності діяльності закладу освіти, варто приділити окрему увагу. Середня вартість утримання однієї дитини в дошкільних навчальних закладах Києва досягла в 2022 році 46,7 тис. грн., в 2023 році – 52,2 тис. грн., демонструючи стабільне зростання порівняно з попередніми роками. Вартість утримання одного вихованця в дошкільному закладі комунальної власності представляє собою видатки загального фонду місцевого бюджету територіальної громади. Основним чинником витрат є оплата праці, яка стабільно займає більше 71% від загальної суми кожного року, з невеликим коливанням відсоткової частки.

Таким чином, дані свідчать про суттєве збільшення витрат на дошкільну освіту в Києві за досліджений період. Збільшення вартості утримання відображає не лише інфляційні процеси, а й потенційне підвищення якості послуг, що надаються дошкільними закладами, враховуючи зростання витрат на персонал, харчування, матеріали та інфраструктуру і не зважаючи на нагальні потреби оборонних видатків.

Дослідження діючої за воєнного часу системи управління дошкільною освітою дає можливість визначити ряд проблем, пов'язаних з організацією системи управління та фінансування дошкільних навчальних закладів:

1. Конфліктний характер повноважень органів управління освітою.

2. Суперечливий характер окремих норм законодавства.

3. Гостра потреба у реформуванні структури органів управління.

4. Необхідність забезпечення якості та доступності дошкільної освіти.

5. Необхідність узгодження повноважень між державними та місцевими органами влади.

6. Підтримка та регулювання приватного сектору дошкільної освіти.

Висновки. Існуючі проблеми у фінансовому забезпеченні дошкільної освіти потребують застосування комплексного підходу, який має базуватися на використанні достовірних оцінок для прийняття управлінських рішень. Фактично мова має йти про використання різноманітних аналітичних інструментів, які дозволяють оцінити кількісні та якісні результати бюджетної програми. До таких якісних та кількісних показників слід, насамперед, віднести: по-перше, індикатори ресурсів, які визначають обсяги та структуру ресурсів.

У контексті дошкільної освіти це, зазвичай, кількість установ, груп, середньорічна кількість штатних працівників, включаючи різні категорії персоналу; по-друге, показники продуктивності, що застосовуються для оцінки досягнення цілей (у сфері дошкільної освіти це – охоплення дітьми дошкільного віку та кількість дітей, які відвідують дошкільні установи); по-третє, які у дошкільній освіті можуть бути представлені середніми витратами на виховання однієї дитини, витратами на утримання закладу тощо; по-четверте, індикатори якості, які відображають рівень якості наданих послуг (кількість днів відвідування закладу дітьми та відсоток охоплення дітьми дошкільного віку).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пітерс Я. Підвищення якості дошкільної освіти та догляду за дітьми в Україні. Гент: VBJK. 2018. 43 с.
2. Мельник М., Лещух І. Бюджетне фінансування як чинник розвитку дошкільної освіти в містах обласного значення Львівської області. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 3. С. 101–108.
3. Бучковська Я. Теоретичні основи фінансування дошкільної освіти. *Світ фінансів*. 2012. № 4. С. 142–149.
4. Pylypchuk A. Система освіти України як об'єкт інформатизації: види діяльності в системі освіти. *ITLT*. 2010. Vol. 9, DOI: 10.33407/itlt.v9i1.12.
5. Горський А., Буданова О., Барматова І., Овчар О. Комплексне дослідження стану системи дошкільної освіти України. Аналітичний звіт за результатами дослідження. К.: ВБО «Громадська соціальна рада». 2013. 115 с.
6. Західна О., Дарчук П. Стан фінансування дошкільної освіти в Україні в умовах війни. *Молодий вчений*. № 5. 2023. С. 143-148.
7. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України. Київ : КОНВІПРИНТ, 2021. 384 с.
8. Дошкільна освіта в Україні. Державна служба статистики України. URL.: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/dosh_osvit/arch_dosh_osv.htm (дата звернення: 20.03.2026).
9. Бюджет. Міністерство фінансів України. URL.: <https://mof.gov.ua/uk/budget-policy> (дата звернення: 20.03.2026).
10. Бюджет та аналітика. Департамент освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації). URL.: <https://don.kyivcity.gov.ua/> (дата звернення: 20.03.2026).

REFERENCES:

1. Piters Ya. (2018) *Pidvyshchennia yakosti doshkilnoi osvity ta dohliadu za ditmy v Ukraini* [Improving the quality of preschool education and the need for education for children in Ukraine]. Hent: VBJK, 43 p. (in Ukrainian).
2. Melnyk M., Leshchukh I. (2018) *Biudzhetne finansuvannia yak chynnyk rozvytku doshkilnoi osvity v mistakh oblasnoho znachennia Lvivskoi oblasti* [Budget financing as a factor in the development of preschool education in cities of regional significance of Lviv region]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho period*, vol. 3, pp. 101–108.
3. Buchkovska Ya. (2012) *Teoretychni osnovy finansuvannia doshkilnoi osvity* [Theoretical foundations of financing preschool education.]. *Svit finansiv*, no 4, pp. 142–149.
4. Pylypchuk A. (2010) *Systema osvity Ukrainy yak obiekt informatyzatsii: vydy diialnosti v systemi osvity* [The education system of Ukraine as an object of informatization: types of activities in the education system]. *ITLT*, vol. 9, doi: 10.33407/itlt.v9i1.12.
5. Horskyi A., Budanova O., Barmatova I., Ovchar O. (2013) *Kompleksne doslidzhennia stanu systemy doshkilnoi osvity Ukrainy. Analitychny zvit za rezultatamy doslidzhennia* [Comprehensive study of the state of the preschool education system in Ukraine. Analytical report on the results of the study]. K.: VBO «Hromadska sotsialna rada», 115 p. (in Ukrainian).
6. Zakhidna O., Darchuk P. (2023) *Stan finansuvannia doshkilnoi osvity v Ukrainy v umovakh viiny* [The state of financing of preschool education in Ukraine in wartime]. *Molodyi vchenyi*, no. 5, pp. 143-148.
7. Nats. akad. ped. nauk Ukrainy (2021) *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini* [National report on the state and prospects for the development of education in Ukraine]. Kyiv: KONVIPRINT, 384 p. (in Ukrainian).
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2025) *Doshkilna osvita v Ukraini* [Preschool education in Ukraine]. Available at: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/dosh_osvit/arch_dosh_osv.htm (accessed March 20, 2026).
9. Ministerstvo finansiv Ukrainy (n.d.) *Biudzhet* [Budget]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/budget-policy> (accessed March 20, 2026).
10. Departament osvity i nauky vykonavchoho orhanu Kyivskoi miskoi rady (Kyivskoi miskoi derzhavnoi administratsii) (n.d.) *Biudzhet ta analityka* [Budget and analytics]. Available at: <https://don.kyivcity.gov.ua/> (accessed March 20, 2026).

Дата надходження статті: 19.03.2026

Дата прийняття статті: 10.04.2026

Дата публікації статті: 17.04.2026